ΕΤΟΣ Γ΄. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 24 Μαρτίου 1913 ΑΡΙΘ. 118.

ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΔΑΠΑΝΗι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΟΜΙΛΙΑ Η΄.

Η ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΕΝ ΤΗι ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑι ΠΡΟΣΕΥΧΗ

«*Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν » ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι καὶ ἐγὼ ἐν μέσῳ αὐτῶν*».
(Μτθ. ιη΄. 20).

Κατεδείξαμεν εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν ἡμῶν, ὅτι ἄλλο εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα, ἡ ἀτομικὴ προσευχή, εἴτε ἐσωτερική, ἤτοι νοερὰ καὶ καρδιακὴ εἶναι αὕτη, εἴτε ἐξωτερικὴ διὰ ζώσης φωνῆς, ἥτις γίνεται *ἐν κρυπτῷ*, κατ' ἰδίαν. Καὶ ἄλλο προσευχὴ δημοσία, ἀείποτε διὰ ζώσης φωνῆς γενομένη ὑπὸ λαοῦ πολλοῦ ἐν *ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ*. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχει καὶ ἄλλη προσευχή, ἡ ὁποία οὔτε ἀτομικὴ εἶναι, διότι ὑπὸ πολλῶν γίνεται, οὔτε δημοσία, διότι δὲν γίνεται ὑφ' ὁλοκλήρου λαοῦ. Ἡ προσευχὴ αὕτη εἶναι ἡ ἀπὸ κοινοῦ προσευχὴ τῆς οἰκογενείας, περὶ τῆς ὁποίας ἔσται ὁ λόγος σήμερον.

Ἡ ἀπὸ κοινοῦ προσευχὴ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας εἶναι ἔθος ἀρχαιότατον καὶ ἅγιον. Ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, τὰ τέκνα, ὁ πλήρης ἡμερῶν πάππος, ὁ ὑπηρέτης, ἡ ὑπηρέτρια, πάντες οἱ κατοικοῦντες καὶ φιλοξενούμενοι ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, πάντες οὗτοι ἀπὸ κοινοῦ προσηύχοντο πρωῒ καὶ ἑσπέρας. Ὁ Νῶε μόλις ἐξῆλθε τῆς Κιβωτοῦ πρώτιστον μέλημα καὶ

φροντίδα ἔσχεν, ἵνα προσευχηθῇ πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, μεθ' ὅλου δηλονότι τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Ὁ δίκαιος Ἰὼβ καθ' ἑκάστην πρωΐαν καὶ καθ' ἑκάστην ἑσπέραν συνήθροιζε τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ εὑρισκομένους μικροὺς καὶ μεγάλους, προσέφερε πρὸς τὸν Θεὸν θυσίας, καὶ οὕτω μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ οἴκου αὐτοῦ προσηύχετο. Αὐτὸ τοῦτο ἐγίνετο καὶ ἐν τῇ Ναζαρέτ. Ἐκεῖ ἡ θεομήτωρ Μαριάμ, Ἰωσὴφ ὁ μνήστωρ καὶ ὁ παῖς Ἰησοῦς, ὁλόκληρος δηλονότι ἡ θεία οἰκογένεια προσηύχετο, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς καὶ δώσῃ ἡμῖν ταὐτοχρόνως τὸ εὐσεβὲς παράδειγμα τῆς καθημερινῆς κατ' οἶκον ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας προσευχῆς. Εἰς τὴν κατ' οἶκον καθημερινὴν προσευχὴν ἦτο ἀφοσιωμένος καὶ ὁ ἐθνικὸς Ἑκατόνταρχος Κορνήλιος, ὅστις μεθ' ὅλου τοῦ οἴκου αὐτοῦ καθ' ἑκάστην καὶ πολλάκις μάλιστα τῆς ἡμέρας προσηύχετο πρὸς τὸν Θεόν. Ἐξ ὅλων τούτων δείκνυται ὅτι ἡ κατ' οἶκον καθημερινὴ προσευχὴ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας εἶναι προσευχὴ ὅλων τῶν παρὰ Θεοῦ εὐλογημένων οἰκογενειῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς πρώτους ἰδίως αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς πίστεως, καθ' οὓς καὶ νόμοι καὶ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ πᾶσα τοῦ Χριστιανοῦ κίνησις καὶ ἐνέργεια ἦσαν, οὕτως εἰπεῖν, ἐμβεβαπτισμένα καὶ ἐμπεποτισμένα ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ, ἡ κατ' οἶκον προσευχὴ τῶν οἰκογενειῶν ἦτο ἡ καθημερινή, τρόπον τινά, τροφή, ὁ ἐπιούσιος ἄρτος τῆς οἰκογενείας.

Καὶ οἱ μὲν ἀρχαιότεροι ἡμῶν Χριστιανοὶ οὕτως ἐπολιτεύοντο. Τί δὲ ἡμεῖς οἱ ἐκείνων ἀπόγονοι πράττομεν σήμερον; Θρήνων ἄξια τὰ ἡμέτερα· διότι τὴν μὲν κατ' οἶκον προσευχὴν οἱ πλεῖστοι ἔχομεν παραμελήσει ἢ καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἔχομεν ἐξορίσει ἐκ τοῦ οἴκου ἡμῶν, ἀντὶ δὲ ταύτης ἔχομεν εἰσαγάγει καὶ οὐ παυόμεθα καθ' ἑκάστην εἰσάγοντες ἤθη καὶ ἔθιμα ἀλλότρια τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν ἡμῶν παραδόσεων, ἤθη βάρβαρα, ἀνθελληνικὰ καὶ ἀντιχριστιανικά. Τὰς προσευχὰς ἀντικατέστησαν αἱ βλασφημίαι, τὰς ἱερὰς ψαλμωδίας αἱ θηλυπρεπεῖς ἁρμονίαι, τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ τὰ προσευχητήρια εἰκόνες ἄσεμνοι καὶ ἀνίεροι! Θρήνων ὄντως τὰ ἡμέτερα ἄξια, διότι ἀφήκαμεν τοὺς οἴκους καὶ τὰς οἰκογενείας ἡμῶν ἐρήμους προσευχῆς, διότι, ἄλλαις λέξεσιν, ἐξεδιώξαμεν τοῦ ἡμετέρου οἴκου τὸν Θεόν! Ὁ Χριστὸς εἶπεν· *«ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ » ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι καὶ ἐγὼ ἐν μέσῳ αὐτῶν»*. Ὅπου δηλονότι τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας συνέρχονται ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ προσεύχονται εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἰκογενείας ταύτης εἰμὶ καὶ ἐγώ. Καταλαμβάνετε ἤδη τί συμβαίνει εἰς τὰς οἰκογενείας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι παραμελήσει ἢ καὶ ἀδιαφοροῦσι καθ' ὁλοκληρίαν διὰ τὴν κατ' οἶκον προσευχήν. Ἀλλὰ καιρὸς νὰ ἀνανήψωμεν, καιρὸς νὰ ἀποτινάξωμεν τὴν ψυχρότητα καὶ ἀδιαφορίαν ἡμῶν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατ' οἶκον προσευχὴν καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων ἡμῶν. Καιρός, νὰ εἰσαγάγωμεν καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἡμετέρους οἴκους τὴν ἱερὰν προ-

σευχήν, διότι τὰ ἀποτελέσματα τῆς κατ᾽ οἶκον προσευχῆς εἶναι θαυμαστὰ καὶ σωτήρια.

Ἐν πρώτοις, ἡ τοιαύτη προσευχή, ἡ ἀπὸ κοινοῦ γινομένη ἔχει δύναμιν μεγάλην καὶ ἀκαταγώνιστον. Καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ δύναταί τις νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ κοινὸν ἐκεῖνο λόγιον, ὅτι ἐν τῇ ἑνώσει καὶ τῇ ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργείᾳ ἐνυπάρχει ἡ δύναμις. Ὁ σοφὸς Σολομὼν λέγει· *«τὸ σπαρ- » τίον τὸ ἔντριτον οὐ ταχέως ἀπορραγήσεται»*, καὶ *«ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελ- » φοῦ βοηθούμενος ὡς πόλις ὀχυρὰ καὶ ὑψηλή, ἰσχύει δὲ ὥσπερ τεθεμε- » λιωμένον βασίλειον»*. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἱστορεῖ ὅτι ἀνώτερός τις ἀξιωματικός, «***βασιλικός***» παρεκάλει τὸν Ἰησοῦν ἵνα θεραπεύσῃ τὸν ἑτοιμοθάνατον υἱὸν αὐτοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ἐθεράπευσεν αὐτόν, οὐχὶ ὅμως ἀμέσως, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ οὗ καὶ ἐκ δευτέρου παρεκάλεσεν αὐτὸν ὁ εἰρημένος βασιλικός. Τοὐναντίον, τὸν δοῦλον τοῦ Ἑκατοντάρχου ἐθεράπευσεν ἀμέσως ὁ Χριστός. Διατί τοῦτο; Βεβαίως διότι ἡ πίστις τοῦ δευτέρου τούτου ἦτο τελειοτέρα. Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τούτου καὶ διότι ὁ πρῶτος παρεκάλει μόνος, ἐν ᾧ ὁ δεύτερος εἰς τὰς ἰδικάς του παρακλήσεις προσέθηκε καὶ τὰς παρακλήσεις τῶν πρεσβυτέρων τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι *«παραγενόμενοι πρὸς » τὸν Ἰησοῦν παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως, λέγοντες ὅτι ἄξιός ἐστιν ᾧ » παρέξει τοῦτο. Ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς » ᾠκοδόμησεν ἡμῖν»*.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι αὕτη μόνη ἡ ὠφέλεια ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἀπὸ κοινοῦ προσευχῆς τῆς οἰκογενείας· τοιαῦτα ὠφελήματα παρέχει καὶ ἡ δημοσία προσευχή. Ἡ κατ᾽ οἶκον προσευχὴ τῆς οἰκογενείας ἐπιδαψιλεύει ἡμῖν καὶ πολλὰς ἄλλας ὠφελείας. Ὑποθέσατε ὅτι πάντες οἱ ζῶντες ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, ὁ σύζυγος, ἡ σύζυγος, ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, τὰ τέκνα, οἱ ὑπηρέται καὶ ὑπηρέτριαι, ὅλοι προσεύχονται ἀπὸ κοινοῦ, ὄχι κατὰ διαλείμματα, ἀλλὰ καθ᾽ ἑκάστην, οὐχὶ ἐπί τινα χρόνον, ἀλλὰ πάντοτε. Τί μέλλει ἐκ τούτου νὰ προκύψῃ;

Πρῶτον, ἡ προσευχομένη οἰκογένεια θὰ ἔχῃ κατ᾽ ἀνάγκην ὑπ᾽ ὄψει αὐτῆς καθ᾽ ἑκάστην τὰ δόγματα καὶ τὰς ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ συγχρόνως καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, διότι ὅλα ταῦτα περιλαμβάνονται ἐν ταῖς προσευχαῖς. Ἡ καθημερινὴ λοιπὸν κατ᾽ οἶκον προσευχὴ καταντᾷ καθημερινὴ οἱονεὶ κατηχητικὴ διδασκαλία, καθημερινὴ θρησκευτικὴ μελέτη, ἡ ὁποία στηρίζει καὶ στερεώνει τὰς οἰκογενείας ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ πίστει, ὅσον οὐδεμία ἄλλη διδασκαλία ὅσον πεφωτισμένη καὶ εὔγλωττος καὶ ἂν ἤθελεν εἶσθαι αὕτη.

Δεύτερον, ἡ καθημερινὴ κατ᾽ οἶκον οἰκογενειακὴ προσευχὴ καθιστᾷ εὔκολον τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν οἰκογενειακῶν καθηκόντων. Καὶ τῷ ὄντι. Ὅταν ὁ σύζυγος, ἡ σύζυγος, ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, τὰ τέκνα, οἱ ὑπηρέται καὶ ὑπηρέτριαι προσεύχωνται ἀπὸ κοινοῦ τακτικῶς καθ᾽ ἑκάστην, τότε συνδέονται στενότερον πρὸς ἀλλήλους. Οἱ σύζυγοι θὰ ἀγαπήσωσιν ἀλλήλους μὲ ἀγάπην τρυφερωτέραν, εἰλικρινεστέραν καὶ διαρκεστέραν. Ἐὰν

δέ ποτε παρουσιασθῶσιν ἐν τῷ οἰκογενειακῷ ὁρίζοντι καὶ νέφη ἀπειλοῦντα τὴν οἰκογενειακὴν ἁρμονίαν, ἀμέσως ταῦτα διασκεδάζονται καὶ ἐξαφανίζονται. Τὰ τέκνα θὰ ἦναι εὐπειθέστερα καὶ ἐναρετώτερα, οἱ ὑπηρέται εὐσυνειδητότεροι καὶ προθυμότεροι εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν, οἱ κύριοι ἐπιεικέστεροι καὶ συγκαταβατικώτεροι. Τὰ τρία δηλονότι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀρέσκουσιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὰ ὁποῖα σπανίως ἀπαντᾷ τις, ἡ ὁμόνοια δηλονότι τῶν ἀδελφῶν, ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον καὶ ἡ μεταξὺ τῶν συζύγων ἀμοιβαία εὐλαβὴς συμπεριφορά, ταῦτα θὰ ἐπικρατήσωσι καὶ θὰ βασιλεύωσιν ἐν τῷ προσευχομένῳ οἴκῳ, διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς τοῦτον ὅτι ὅλοι προσεύχονται ἀπὸ κοινοῦ. «*Ἐν τρισὶν ὡραΐσθην καὶ ἀνέστην ὡραία » ἔναντι Κυρίου καὶ ἀνθρώπων. Ὁμόνοια ἀδελφῶν, καὶ φιλία τῶν πλη- » σίον, καὶ γυνὴ καὶ ἀνὴρ ἑαυτοῖς συμπεριφερόμενοι*».

Τρίτον, ἡ καθημερινὴ κατ᾽ οἶκον οἰκογενειακὴ προσευχὴ καθιστᾷ εὔκολον τὴν ἐκπλήρωσιν καὶ τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων. Ἐν πρώτοις ἐκπληροῦται τὸ πρώτιστον τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, τὸ ὁποῖον εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἀπὸ κοινοῦ καθ᾽ ἑκάστην ἀναπεμπομένη πρὸς τὸν Θεὸν προσευχή. Ἐκ τῆς ἐκπληρώσεως δὲ τούτου ἐξαρτᾶται καὶ ἡ τῶν λοιπῶν καθηκόντων ἐκπλήρωσις. Ἡ προσευχομένη οἰκογένεια θὰ ἀποφεύγῃ πάσῃ δυνάμει τὰς βλασφημίας, θὰ τρέχῃ κατὰ Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, θὰ καταφεύγῃ εἰς τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας καὶ Ἐξομολογήσεως ἐν καιρῷ τῷ δέοντι καὶ θὰ προσέρχεται τακτικῶς εἰς τὸ μυστήριον τῆς θείας Μεταλήψεως. Ἐν γένει ἡ προσευχομένη οἰκογένεια συνειθίζει νὰ ἐκπληροῖ μετὰ προθυμίας καὶ ζήλου τὰ θρησκευτικὰ αὐτῆς χρέη, προοδεύει καθ᾽ ἑκάστην ἐν τῇ εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ καὶ μεταβάλλει τὸν οἶκον αὐτῆς εἰς Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ.

Τέλος ἡ καθημερινὴ κατ᾽ οἶκον οἰκογενειακὴ προσευχὴ ἐπιδρᾷ σωτηριωδῶς καὶ ἐφ᾽ ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας. Ἡ κοινωνία ἀποτελεῖται ἐκ τῶν οἰκογενειῶν· ὅταν δὲ αἱ οἰκογένειαι προσεύχωνται τότε ὁλόκληρος ἡ κοινωνία προσεύχεται, ὁλόκληρος ἡ κοινωνία ἐκπληροῖ τὰ ἑαυτῆς καθήκοντά τά τε θρησκευτικὰ καὶ λοιπά, ὁλόκληρος ἡ κοινωνία εἶναι Χριστιανικὴ κοινωνία ἀξία τῶν εὐλογιῶν τοῦ Ὑψίστου.

Χριστιανοί μου ἀγαπητοί! Εἰσαγάγωμεν τὴν καθημερινὴν οἰκογενειακὴν προσευχὴν εἰς τοὺς ἡμετέρους οἴκους. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῇ οἰκογενειακῇ προσευχῇ εὗρον τὴν παραμυθίαν ἐν ταῖς θλίψεσιν αὐτῶν καὶ τὴν παρὰ Θεοῦ προστασίαν καὶ σωτηρίαν ἐν διωγμοῖς καὶ κινδύνοις. Καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ προσευχῇ ταύτῃ δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὴν λύσιν τῶν ἡμετέρων δεινῶν καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Σύζυγοι, γονεῖς, τέκνα, ὑπηρέται, πάντες οἱ ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην εὑρισκόμενοι, ἂς προσευχώμεθα καθ᾽ ἑκάστην πρωῒ καὶ ἑσπέρας, ἀπὸ κοινοῦ οἱ πάντες, ἵνα ἐφελκύσωμεν ἐφ᾽ ἑαυτοὺς τὴν εὐλογίαν καὶ τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ καὶ ἀναδείξωμεν ἅμα ἑαυτοὺς ἀξίους τῆς τῶν Οὐρανῶν βασιλείας καὶ μακαριότητος. Γένοιτο.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ΄.

Η ΙΟΥΔΑΪΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ Ἢ Ο ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΣ

Εἶναι ἔμφυτος ἡ θρησκεία εἰς τὸν ἄνθρωπον· αὐτὸ ἀπεδείξαμεν, ἀγαπητοί, εἰς μίαν προηγουμένην ὁμιλίαν μας. Ναί, ἀλλὰ δυστυχῶς παρεμορφώθη αὕτη μὲ τὸν καιρὸν μεταξὺ τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων εἰς τὴν πρὶν Χριστοῦ ἐποχήν· καὶ αὐτὸ ἀνεπτύξαμεν εἰς τὴν τελευταίαν ὁμιλίαν. Ἐκεῖ εἴδαμεν, ὅτι οἱ Ἐθνικοὶ ἐφαντάζοντο, ὅτι ὑπεράνω τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων ψευδῶν αὐτῶν θεῶν ὑπάρχει καὶ εἷς τέλειος Θεός, τὸν ὁποῖον καὶ ὠνόμαζαν μὲ διαφόρους ὀνομασίας, οἷον ὁ Ζεὺς τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τὸν Θεὸν τοῦτον τὸν τέλειον, τὸν ὁποῖον ἀνεζήτουν οἱ Ἐθνικοί, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν εἰς τὴν ὑψίστην αὐτοῦ τελειότητα, καὶ τὸν κατεβίβαζαν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀνθρώπων· παρεδέχοντο δηλαδὴ αὐτὸν ὡς ἕνα ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ζῶσιν ἐντὸς ὡρισμένου χρόνου καὶ τόπου. Καὶ μόνον ὅταν εἰς τὴν καρδίαν των ἐξεχείλιζαν τὰ αἰσθήματα τῆς ἐλπίδος, τῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ ἡ συναίσθησις τῆς ἁμαρτωλοῦ αὐτῶν καταστάσεως, τότε ἐδείκνυαν αὐτὰ μὲ τοιαύτας θρησκευτικὰς πράξεις, αἵτινες ἐξηγοῦνται ἐκ τοῦ ὅτι διετήρουν ἀκόμη οἱ Ἐθνικοὶ καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς εἰδωλολατρείας αὐτῶν μίαν ἀμυδρὰν ἰδέαν περὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἡ ἰδέα αὕτη δύναται νὰ παρομοιασθῇ μὲ τὸ ἀσθενὲς ἐκεῖνο φῶς τῆς ἑσπέρας, τὸ ὁποῖον ἀφήνει ὄπισθέν του ὁ ἥλιος, ὅταν βασιλεύσῃ. Καὶ αὕτη μὲν ἦτο ἡ θρησκευτικὴ κατάστασις τῶν Ἐθνικῶν εἰς τὴν καλυτέραν ἐποχήν των, οὔτε ἡμέρα δηλαδὴ λαμπρὰ καὶ φωτεινή, ἀλλ' οὔτε καὶ τέλειον καὶ βαθύτατον σκότος.

Ἀλλ' εἰς πολὺ καλυτέραν θέσιν εὑρίσκοντο οἱ Ἰσραηλῖται. Οὗτοι διετήρησαν σώαν καὶ ζωηροτέραν τῶν πρωτοπλάστων τὴν προφορικὴν παράδοσιν περὶ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ μέχρι τοῦ Πατριάρχου Ἀβραάμ, τοῦ γενάρχου τούτου τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Ἔθνους. Ἔκτοτε δὲ ἀνέλαβεν αὐτὸς ὁ Θεὸς νὰ ὁδηγήσῃ ἰδιαιτέρως τοὺς Ἰσραηλίτας κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οὗτοι ὄχι μόνον νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν, ἡ ὁποία τότε εἶχε πλημμυρίσει ὅλους τοὺς ἄλλους λαούς, ἀλλὰ

νὰ τελειοποιηθοῦν περισσότερον εἰς τὴν μονοθεϊστικὴν ἰδέαν των. Οὗτος εἶναι ὁ λόγος ἕνεκα τοῦ ὁποίου οἱ Ἰσραηλῖται ὠνομάσθησαν ὁ *περιούσιος*, ὁ *ἐκλεκτὸς λαὸς* τοῦ Θεοῦ. Διότι διὰ μέσου αὐτοῦ ἠθέλησεν ὁ Θεὸς νὰ διατηρήσῃ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀρχαίαν θρησκευτικὴν ἀλήθειαν καὶ τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ περὶ τοῦ Σωτῆρος· καὶ τοιουτοτρόπως νὰ προετοιμάσῃ τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῆς.

Ὥστε ἀγαπητοί, ἂν οἱ Ἐθνικοὶ ἦσαν, ὅπως τοὺς παρωμοιάσαμεν, ἡ δύσις, τὸ βασίλευμα τοῦ ἡλίου, ἡ ἑσπέρα μὲ τὸ ὀλίγον καὶ ἀσθενές της φῶς, οἱ Ἰσραηλῖται εἶνε ἡ αὐγή, ὁ ὄρθρος, τὸ πρωῒ πρωΐ, τὸ ὁποῖον ροδίζει ὁ αὐγερινός, καὶ τὸ ὁποῖον προειδοποιεῖ τὴν ἀνατολὴν τοῦ φωτεινοτάτου ἄστρου τῆς ἡμέρας, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου διαλύονται αἱ ἀμυδρότητες καὶ θαμβάνωνται τελείως τὰ λαμπυρίζοντα ἄστρα τῆς νυκτός. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἐθνικούς, οἱ ὁποῖοι ἐλάτρευαν ὡς Θεοὺς τὰ ἄστρα, τὰ ζῷα, τοὺς ἀνθρώπους, τὰς ἰδέας, τοὺς λίθους, καὶ τὸ σύμπαν, οἱ Ἰσραηλῖται παρεδέχοντο ἕνα καὶ μόνον Θεὸν προσωπικόν, ὅστις δηλ. ἔχει ἄπειρον νοῦν καὶ θέλησιν, τελείαν ἁγιότητα καὶ ἀγαθότητα, ἀνεξάντλητον εὐσπλαγχνίαν καὶ πατρικὴν πρόνοιαν πρῶτον μὲν ὡς πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἰσραηλίτας, δεύτερον δὲ καὶ ὡς πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, οἵτινες εἶναι καὶ αὐτοὶ πλάσματα τοῦ Θεοῦ. Ἐκτὸς δὲ τούτου οἱ Ἰουδαῖοι ᾐσθάνοντο περισσότερον τὰς ἁμαρτίας των, καὶ διὰ τοῦτο ἐτέλουν καθημερινῶς θυσίας, ἰδιωτικὰς καὶ κοινάς. Εἴπαμεν δὲ ἄλλοτε, πόσας καὶ ποίας ἄλλας τελετὰς ἔκαμνεν εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ τὸ Ἰουδαϊκὸν Ἱερατεῖον. Αἱ τελεταὶ αὗται δὲν ἦσαν μέν, ὅπως θὰ εἴπωμεν καὶ εἰς ἄλλην διδαχήν, αἱ τέλειαι, αἱ ἁρμόζουσαι εἰς τὸν τέλειον Θεόν, ἦσαν ὅμως ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ καθαρώτεραι ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς τῶν Ἐθνικῶν. Αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ τῶν Ἰουδαίων ἀπεδείκνυαν τὴν τελειοτέραν ἀντίληψιν, τὴν καλυτέραν κατανόησιν, τὴν ὁποίαν εἶχαν οὗτοι περὶ τῆς θρησκείας. Τούτου ἕνεκα ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαίων λαῶν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἦτο ὁ κατ' ἐξοχήν, ὁ κατὰ τρόπον ἐξαιρετικὸν καὶ μοναδικὸν θρησκευτικὸς λαός. Ὅλα εἰς αὐτὸν ἦσαν καθαρῶς θρησκευτικὰ καὶ ἡ φιλολογία, καὶ ὁ βίος, καὶ τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος. Ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Κράτους ἐθεωρεῖτο ὁ Θεός· αὐτό εἶναι ἡ λεγομένη Θεοκρατία. Οἱ νόμοι τῶν Ἰουδαίων ἦσαν οἱ κανόνες καὶ αἱ διατάξεις τοῦ θεοπνεύστου Μωϋσέως. Τὰ βιβλία των ἦσαν πλήρη ἀπὸ ὡραῖα καὶ θερμὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα καὶ πράξεις. Παράδειγμα οἱ Ψαλμοί, τὸ ψαλτήριον τοῦ Δαυΐδ, τὸ ὁποῖον τόσον συχνὰ καὶ ἡμεῖς μεταχειριζόμεθα εἰς τὰς προσευχάς μας. Εἶναι δὲ ἀξία παρατηρήσεως καὶ ἡ μεγάλη ἐλπίς, τὴν ὁποίαν ἰδιαιτέρως εἶχαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι δηλαδὴ θὰ ἔλθῃ ὁ Μεσσίας, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου. Κατόπιν τόσων χιλιάδων ἐτῶν καὶ σήμερον ἀκόμη περιμένουν αὐτὸν οἱ Ἑβραῖοι, ἐπειδή, ὡς γνωστόν, δὲν παρεδέχθησαν ὡς τοιοῦτον Μεσσίαν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Καὶ οἱ ἄλλοι λαοί, οἱ Ἐθνικοὶ εἶχαν καὶ αὐτοὶ μίαν ἀσαφῆ ἐλπίδα εἰς τὸν Μεσσίαν τοῦτον. Τὴν ἐλπίδα ταύτην διέσωσαν καὶ οὗτοι ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, καὶ αὐτοὶ πάλιν ἀπὸ τοὺς πρωτοπλάστους μὲ τὴν παράδοσιν ἀπὸ μίαν γενεὰν εἰς τὴν ἄλλην. Ἐνισχύθησαν δὲ ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν παρήγορον ταύτην ἐλπίδα των οἱ Ἐθνικοὶ καὶ ἀπὸ τὴν συναναστροφήν των μὲ τοὺς

Ἰουδαίους. Διότι οὗτοι διεκήρυτταν τὴν ἐλπίδα των εἰς τὸν Μεσσίαν ὅπου δήποτε καὶ ἂν εὑρίσκοντο, εἴτε δηλαδὴ εἰς τὴν πατρίδα των ἔζων, εἴτε εἰς τὴν ἐξορίαν ἦσαν, εἴτε ὅπου ἀλλοῦ ἐγκαθίσταντο χάριν τοῦ ἐμπορίου των· καὶ ὡμολόγουν τὴν μεσσιανικὴν ταύτην ἐλπίδα των ὡς ἄρθρον πίστεως. Δύναται δέ τις νὰ εἴπῃ περὶ τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ὅτι ἡ ἱστορία αὐτῶν ἦτο ἓν ταξείδιον, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου τὸ πλοῖον ἦτο ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος, περὶ τοῦ ὁποίου ἐκάμομεν λόγον προηγουμένως, ὁ Θεὸς δὲ ἦτο ὁ πολιτικὸς ἀστήρ, *ἡ πούλεια* δηλαδή, καὶ ἡ ἐλπὶς εἰς τὸν Μεσσίαν ὑπῆρξεν ὁ λιμήν, ὅπου ἔπλεε τὸ ἰουδαϊκὸν πλοῖον. Ἐννοεῖται, ὅτι σκόπελος, βράχος ἐπικίνδυνος εἰς τὸ ταξείδιον τοῦτο ἐπαρουσιάζετο συχνὰ πυκνὰ ἡ εἰδωλολατρεία, ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ μεταδίδεται εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν ἀπὸ τοὺς γειτονικοὺς λαούς, τοὺς Ἐθνικούς, ὡς ἐὰν ἦτο κολλητικὴ ἀσθένεια. Σκόπελος ἐπίσης φοβερὸς ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ αἰχμαλωσία τῶν Ἰσραηλιτῶν, μὲ τὴν ὁποίαν τοὺς ἐτιμώρησεν ὁ Θεὸς δύο φορὰς διὰ τὰς ἁμαρτίας των, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπασχον τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν κυριάρχων αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν πλέον ἐπικινδύνων διὰ τὴν ὕπαρξίν των περιστάσεων τούτων καὶ πειρασμῶν δὲν ἔχανε τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Μεσσίαν. Αὐτὸς ἦτο ἡ ἄγκυρά των. Καὶ ἀφήνει κανεὶς εὔκολα τὴν ἄγκυραν τῆς σωτηρίας του; Ἄλλως τε, ἀγαπητοί, καὶ τὸ κύριον καὶ ἀδιάκοπον κήρυγμα τῶν προφητῶν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ποῖον ἦτο; Προσοχὴ μεγάλη, ἐκήρυτταν, ἀπὸ τὸ μόλυσμα τῆς εἰδωλολατρείας. Πίστις σταθερὰ καὶ ἀκλόνητος εἰς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων. Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν εἶνε ὁ βοηθὸς καὶ προστάτης ἡμῶν. Αὐτὸς θὰ στείλῃ ἐν καιρῷ Ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ὑψωθῇ καὶ δοξασθῇ διὰ μέσου πολλῶν παθημάτων καὶ θὰ βασιλεύσῃ μὲ ἄκραν σοφίαν καὶ εἰρήνην. Δὲν θὰ λείψῃ, λέγει, ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἄρχων ἕως ὅτου ἔλθῃ Ἐκεῖνος, ὅστις θὰ εἶναι ἡ προσδοκία, ἡ ἐλπὶς ὅλων τῶν λαῶν. Ἰδού, λέγει ἄλλος προφήτης, ἡ Παρθένος θὰ συλλάβῃ καὶ γεννήσῃ τὸν Ἐμμανουήλ, τὸ ὁποῖον σημαίνει: μεθ' ἡμῶν, μὲ ἡμᾶς εἶναι ὁ Θεός, ἤτοι, ὁ Ἰησοῦς, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου. Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ ἔλεγαν μὲ διαφόρους λέξεις οἱ Προφῆται, πρὸς παρηγορίαν, ἐνδυνάμωσιν καὶ ὁδηγίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν, προφητεύοντες κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν ἔλευσιν καὶ ἐνανθρώπησιν τοῦ Μεσσίου, τοῦ Σωτῆρος, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὥστε τὸ βλέπετε τώρα καὶ ὑμεῖς ἐξ ὅσων εἴπαμεν ἀνωτέρω. Ὁ Θεὸς εἶχε λάβει τοὺς Ἰσραηλίτας ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ προστασίαν. Ὁ Θεὸς ἀπεκαλύπτετο, ἐφανερώνετο εἰς αὐτοὺς διὰ μέσου ἐκλεκτῶν τινων προσώπων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἔστελλεν ὁ ἴδιος πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας. Τὰ πρόσωπα δὲ ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ὡς πρεσβευταὶ καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, τὸν εὐνοούμενόν του, εἶναι οἱ οὕτω πως λεγόμενοι Κριταί, ὡς χρηματίσαντες δικασταὶ καὶ ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ, ἤτοι ὁ Γεδεών, ὁ Ἰεφθάε, ὁ Σαμψών, ὁ Σαμουήλ, ἡ Δεβώρα καὶ ἄλλοι. Ἔπειτα ἦσαν οἱ Προφῆται, περὶ τῶν ὁποίων εἴπαμεν ἀνωτέρω τί ἐκήρυττον. Τοιοῦτοι δὲ εἶναι ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἠσαΐας, ὁ Ἱερεμίας, ὁ Ἰωνᾶς, ὁ Δανιὴλ καὶ ἄλλοι. Τούτου ἕνεκα λοιπὸν ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία ὀνομάζεται καὶ ἄλλως, ἤτοι *Ἀποκάλυψις, Ἀποκεκαλυμμένη*, ὅ ἐστι φανερωμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ

κατὰ τρόπον ἰδιαίτερον, φανέρωσις ἰδιαιτέρα τοῦ θείου θελήματος. Ἐγράφη δὲ ἡ Ἀποκάλυψις αὕτη, ἡ φανέρωσις τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας ὑπὸ τῶν ἁγίων Προφητῶν εἰς τὰ θεόπνευστα Βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, περὶ τῶν ὁποίων ὡμιλήσαμεν τὰ δέοντα εἰς ἄλλο προηγούμενον κήρυγμα.

Αἱ Δέκα Ἐντολαί, αἵτινες ἐν ἐκτάσει ἐξηγήθησαν εἰς τὸν «Ποιμένα», εἶναι καὶ αὐταὶ μέρος τῆς θείας Ἀποκαλύψεως πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν. Διὰ μέσου τῆς θείας ταύτης Ἀποκαλύψεως, διὰ μέσου τῶν ἱερῶν τούτων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἐφανέρωνεν ἡ θεία Πρόνοια εἰς τὸ μέσον τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, διὰ μέσου πολλῶν καὶ διαφόρων θείων προστασιῶν καὶ τιμωριῶν τῶν Ἰουδαίων, διετηρήθη μεταξὺ αὐτῶν ὡς ἄλλη Κιβωτὸς τοῦ Νῶε ἡ ἀληθινὴ θρησκεία εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς γενικῆς εἰδωλολατρείας. Ἀνάγκη ὅμως νὰ σημειωθοῦν δύο πράγματα ἐδῶ διὰ τὴν καλυτέραν κατανόησιν τοῦ θέματός μας. Τὸ πρῶτον εἶνε τοῦτο· ὅτι δηλαδὴ καὶ ἡ Ἰουδακὴ θρησκεία, ἢ ὁ Ἰουδαϊσμὸς ἢ ὁ Μωσαϊκὸς, Νόμος, ἢ ἡ Ἰουδαϊκὴ Ἀποκάλυψις, ὅπως διαφοροτρόπως λέγεται αὕτη, δὲν ἦτο ἡ τελεία Ἀποκάλυψις, ἡ ἀπόλυτος τελειότης τῆς θρησκείας. Ὑπῆρξε μόνον ἡ προετοιμασία πρὸς αὐτὴν, ἤτοι ὁ Πρόδρομος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Ἰουδαϊσμὸς ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδόθη· ὑπῆρξεν ἀνάλογος πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν Ἰουδαίων. Ἐχρησίμευεν ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος ὡς παιδαγωγὸς τῶν Ἰουδαίων, ὅστις μὲ τὰς τελετὰς αὐτοῦ, μὲ τὰς θυσίας τὰς ὁποίάς ὥριζε μὲ τὰς ἠθικὰς διατάξεις τὰς ὁποίας ἐπέβαλλε, καὶ μὲ τὰς ἐλπίδας τὰς ὁποίας διήγειρεν, ἐπαιδαγώγει, ὡδήγει τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὸν Χριστιανισμὸν, τὴν πλήρη ταύτην καὶ τελείαν Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον ἀξιοσημείωτον, τὸ δὲ ἄλλο εἶναι τοῦτο τὸ παράδοξον· ὅτι δηλαδὴ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισσαῖοι, περὶ τῶν ὁποίων συχνὰ πυκνὰ κάμνει λόγον εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ὁ Κύριος ἡμῶν. ὅτι ἦσαν ἄνθρωποι ὑποκριταὶ καὶ διεφθαρμένοι, πρὸς τὸ θεαθῆναι κάμνοντες τὸ ἀγαθόν, καὶ τὴν κακίαν των ζητοῦντες νὰ σκεπάζουν μὲ τὸ πρόσχημα τῆς εὐλαβείας, οὗτοι, λέγω, οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι παρεξήγουν τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον καὶ ἐπαρουσίαζαν εἰς τὸν λαὸν τὰς ἰδικάς των στρεβλὰς παρεξηγήσεις ὡς θείας διδασκαλίας καὶ ἀπήτουν ἀπὸ τὸν λαὸν περισσοτέραν εὐλάβειαν πρὸς αὐτὰς παρὰ εἰς τὰς θείας πράγματι ἐντολάς. Διὰ τοῦτο ὑπὸ τοιούτων κακίστων ὁδηγῶν καὶ διδασκάλων ὁδηγούμενος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς εἶχε καταντήσει εἰς λυπηρὰν καὶ αὐτὸς κατάστασιν ὑπὸ ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἔποψιν, ὥστε νὰ εἶναι γενικὴ πλέον ἡ ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ ὁ περιμενόμενος Μεσσίας, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, φέρων τὴν τελειοτάτην θρησκείαν, τὸν Χριστιανισμόν, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ διαλαμβάνῃ ἡ ἑφεξῆς ὁμιλία.